

Avaluació i intervenció psicosocial

Marisela Montenegro Martínez (coordinadora)
Marcel Balasch Domínguez
Blanca Callén Moreu

PID_00141828

Material docent de la UOC

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Marisela Montenegro Martínez

Psicòloga per la Universitat Central de Venèuela i doctora en Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professora del Departament de Psicologia Social, coordinadora del màster d'Intervenció psicosocial i membre del grup de recerca Fractalitats en Recerca Crítica d'aquesta mateixa universitat. S'ha interessat per les perspectives participatives en la intervenció social, i també pels processos d'acció col·lectiva per a la transformació social. Les seves publicacions s'emmarquen en les àrees de la psicologia social crítica, les metodologies qualitatives de recerca, els estudis de gènere, el fenomen migratori i la intervenció social.

Marcel Balasch Domínguez

Llicenciat en Psicologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i diploma d'estudis avançats (DEA) en el marc del doctorat de Psicologia Social per aquesta mateixa universitat. És coautor del material didàctic Psicologia social dels problemes socials de la llicenciatura de Psicologia de la UOC. Col·laborador docent en diverses assignatures dels Estudis de Psicologia de la UOC, en particular de l'àrea d'Intervenció Social. Ha participat en diversos projectes d'intervenció social i ha portat a terme recerques vinculades a l'àmbit de la inserció sociolaboral.

Blanca Callén Moreu

Psicòloga per la Universitat Autònoma de Barcelona, investigadora social en el grup GESCIT del Departament de Psicologia Social de la mateixa universitat i col·laboradora docent als Estudis de Psicologia de la UOC. Ha obtingut el diploma d'estudis avançats (DEA) en el marc del doctorat de Psicologia Social i es troba en procés d'escriptura de la seva tesi doctoral. Ha participat en diversos projectes d'intervenció social i ha treballat des de perspectives participatives de corecerca aplicades a l'estudi dels fenòmens socials contemporanis. Les seves publicacions i interessos de recerca giren entorn dels estudis socials de la ciència i la tecnologia i l'acció política col·lectiva en contextos tecnificats i urbans.

Primera edició: setembre 2009

© Marcel Balasch Domínguez, Blanca Callén Moreu, Marisela Montenegro Martínez

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2009

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

ISBN: 978-84-692-4608-5

Dipòsit legal: B-26.504-2009

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

L'avaluació i la intervenció social s'entén, de manera general, com un dels camps de coneixement que contribueix a la **resolució dels problemes socials**, amb la idea que és possible transformar les realitats mitjançant accions sistemàtiques que poden ser verificades per mitjà de l'avaluació, per a corroborar si s'han assolit els objectius proposats.

Com veureu al llarg dels materials, aquesta definició és, potser, una de les poques afirmacions relatives en les quals estan d'acord la majoria de persones implicades en aquesta disciplina. Encara que a primera vista pot semblar un camp unificat, amb objectius clars i funcions ben delimitades, en realitat es tracta d'un camp molt controvertit. A què ens referim quan parlem de problemes socials? Què significa resoldre problemes? Quines accions es duen a terme per a resoldre'ls? Com es fa, mitjançant quines estratègies, tècniques o coneixements? Qui ho ha de fer? I partint de quins criteris?

Dins el camp de la intervenció social hi ha moltes maneres de respondre aquestes preguntes, algunes complementàries, altres antagòniques i en desacord.

En vista d'això, una manera d'organitzar aquests materials podria ser el llistat descriptiu de les diferents aproximacions a la intervenció social, segons com responen a les qüestions plantejades. Però no s'han organitzat així. En primer lloc, perquè aquest mètode, en ser necessàriament descriptiu i existir una limitació d'espai no podria posar èmfasi en l'estudi i l'anàlisi dels fonaments –teòrics, epistemològics, metodològics, polítics i tècnics– que defineixen cada una de les aproximacions, ni tindria prou en compte les implicacions que aquests fonaments tenen en la transformació social. En segon lloc, perquè el desenvolupament de la literatura de la intervenció social organitzada a partir d'aquesta descripció reflectiria sobretot les actituds majoritàries, favorables a la intervenció, i contribuiria a ocultar les perspectives crítiques.

És per aquesta raó que hem optat per uns materials que no fan una descripció del camp de la intervenció social en termes asèptics, sinó que estan encaminats a exposar i discutir els **fonaments** de la intervenció social en termes dels supòsits que la sustenten, els conceptes que desenvolupa, les metodologies i tècniques que desplega i les formes d'avaluació que proposa.

Tenint en compte aquestes premisses, abans d'endinsar-nos en el coneixement de les especificitats de les metodologies d'intervenció social, reflexionarem sobre el camp de l'avaluació i la intervenció socials. Veurem que, tot i la forta heterogeneïtat de perspectives i aproximacions, totes coincideixen en el fet

que estan íntimament relacionades amb el govern i la gestió de les poblacions, encara que les maneres de dur a terme la seva tasca siguin molt diverses i els punts de vista, diferents.

En el camp de la intervenció social podem identificar un **punt d'inflexió central** que és la causa de l'heterogeneïtat de les perspectives actuals. Aquest punt d'inflexió va aparèixer a partir de les formulacions dels corrents de pensament crític sorgits a mitjan segle passat, quan es va arribar a la conclusió que la intervenció social, de la manera que s'havia dut a terme fins llavors, no aconseguia produir benestar social sinó que, paradoxalment, contribuïa al control social i a l'opressió de diversos col·lectius socials. Com a conseqüència d'això, es va produir una escissió entre les perspectives tradicionals i les perspectives crítiques d'intervenció social, les quals, tot i pertànyer al mateix camp de treball, es van erigir com a diferents i fins i tot oposades.

Aquest material, doncs, organitza i estructura la informació posant èmfasi en els arguments, explicacions i discussions que són particulars, d'una banda, de les perspectives tradicionals d'intervenció social i, d'una altra, del corrent de pensament crític nascut com a oposició al primer. De la mateixa manera, hem volgut fer explícites les reflexions que han contribuït al desenvolupament d'enfocaments de la intervenció social alternatius, hereus del corrent de pensament que en les dècades dels cinquanta i seixanta va fer trontollar els fonaments de les ciències socials.

En l'actualitat és possible identificar una gran diversitat d'aproximacions d'intervenció social que es poden classificar en perspectives tradicionals i participatives o crítiques. Tanmateix, també hi ha aproximacions que han incorporat i interioritzat, en més o menys grau, de manera més laxa o més rigorosa, les crítiques i qüestionaments sorgits dècades enrere. És per això que, encara que en la lectura que aquí proposem els dos models d'intervenció –tradicional i participatiu o crític– apareguin sistemàticament separats, sabem que en les pràctiques concretes de professionals, tècnics i planificadors socials conviuen de diverses maneres.

El propòsit d'aquesta organització del material d'estudi és la consideració didàctica segons la qual poder conèixer i distingir quins són els fonaments de la intervenció social, tant pel que fa a les propostes teòriques com als casos concrets d'intervenció, és de summa importància per a generar una pràctica reflexiva i responsable amb els principis de transformació social que guien el camp de la intervenció. Per aquesta raó, el que s'ofereix en aquest material són eines analítiques, teòriques, metodològiques i tècniques mitjançant les quals podreu conèixer i analitzar la controvèrsia que acabem d'esbossar, quines n'han estat les motivacions i quines respostes ha generat. Concretament, abordarem els aspectes fonamentals de les perspectives tradicionals d'intervenció social, a més dels arguments que han permès posar en dubte aquestes formes d'intervenció. A continuació, s'explicaran els fonaments de les perspec-

tives d'intervenció participatives que, tenint en compte aquestes crítiques, a partir de l'últim terç del segle XX van desenvolupar propostes alternatives d'intervenció social.

Quant a l'ordenació del material, en el primer **mòdul** veurem quins han estat els mecanismes pels quals la intervenció social s'ha erigit com una disciplina i ha generat una sèrie de coneixements teòrics i tècnics que la fan legítima i li otorguen una funció social. A més, treballarem els aspectes fonamentals de les crítiques sorgides entre les dècades dels anys cinquanta i seixanta sobre la manera en què es desenvolupaven les ciències socials i les conseqüències d'això en la intervenció social.

En el primer apartat del **segon mòdul** es desenvoluparan els elements característics de la intervenció social tradicional. Concretament, revisarem els marcs d'actuació, els conceptes fonamentals, els mètodes per a fer operativa la intervenció i els àmbits d'actuació que la conformen, defineixen i delimiten. Posteriorment, dedicarem un segon apartat a revisar críticament la intervenció social tradicional exposada en l'apartat anterior, emprant les eines de les perspectives crítiques.

En el **tercer mòdul** treballarem les perspectives participatives d'intervenció social. S'abordaran les propostes d'intervenció que van sorgir arran de la crisi de les ciències socials. En aquest mòdul es destinarà un primer apartat a conèixer els principis generals d'aquestes perspectives. Concretament, s'explicaran els eixos del paradigma participatiu i els seus principis teòrics fonamentals. En el segon apartat coneixerem les diferents fases per mitjà de les quals es desplega una intervenció participativa i oferirem exemples concrets d'actuacions que incorporen, d'una manera o d'una altra, aquests principis fonamentals. Finalment, en el tercer apartat es treballaran un conjunt de tècniques, processos i metodologies que es poden implementar en el transcurs de les intervencions participatives. En l'últim apartat del mòdul es faran unes reflexions finals com a recapitulació dels aspectes centrals d'aquestes perspectives i de les seves limitacions.

Objectius

Com a conseqüència de l'aposta realitzada, que emfatitza la necessitat de reflexió sobre els fonaments de les perspectives d'intervenció social, es plantegen els objectius següents:

- 1.** Entendre la intervenció social com una tecnologia de govern característica de les societats modernes.
- 2.** Conèixer les característiques i els procediments principals dels models tradicionals d'intervenció i avaluació social.
- 3.** Reflexionar sobre les crítiques principals als models tradicionals d'intervenció i avaluació social.
- 4.** Conèixer les característiques i els procediments principals dels models d'intervenció i avaluació social participatius.

Continguts

Mòdul didàctic 1

El camp de l'avaluació i la intervenció social

Marisela Montenegro Martínez, Marcel Balasch Domínguez i Blanca Callén Moreu

1. La intervenció social com a disciplina
2. La crisi de les ciències socials i la controvèrsia en la intervenció social

Mòdul didàctic 2

La intervenció social des de les perspectives tradicionals

Marisela Montenegro Martínez, Marcel Balasch Domínguez i Blanca Callén Moreu

1. Elements característics de la intervenció tradicional
2. Vers una perspectiva crítica de la intervenció social

Mòdul didàctic 3

Perspectives participatives d'intervenció social

Marisela Montenegro Martínez, Marcel Balasch Domínguez i Blanca Callén Moreu

1. La lògica de les perspectives participatives
2. Intervenció i avaluació des de les perspectives participatives
3. Metodologies, processos i tècniques de les perspectives participatives

